EUSEBI GÜELL

CASSIUS I HELENA

POEMA DRAMATIC

BARCELONA

TIP. «L'AVENÇ», RONDA DE L'UNIVERSITAT, 20

1903

EUSEBI GÜELL

CASSIUS I HELENA

POEMA DRAMATIC

BARCELONA

TIP. «L'AVENÇ», RONDA DE L'UNIVERSITAT, 20

1903

ACTE PRIMER

ACTE PRIMER

País i època en que s desenrotlla l poema: no determinats.

Trajos: fantasia dintre l'estil alemany del XVII[en] *segle.*

Una tarde apacible. Un gran bosc ont hi ha barreja de varies classes d'arbres; la terra, encatifada am les fulles mortes de l'avançada tardor. Un banc de pedra sense cap esculptura, asseguda en ell Helena, la qual va vestida am la senzillesa que correspon a la classe humil a que pertany. Sa actitut es la d'una persona tristament pensativa. Després d'uns moments de silenci, Elsa, sa germana, arriba jugant amb

una cabra, que té subjecta per les banyes. Al passar pel costat d'Helena li dóna un copet a l'espatlla.

HELENA

(girant-se esverada, diu en to de correcció)

Elsa! Per què m'has espantat? Deixa-m tranquil·la. Que no saps que no m'agrada jugar am tu? Tens el defecte d'esser massa impetuosa.

ELSA

(posant-se molt trista)

Jo sempre he estat igual: tu ets la que has cambiat. Abans sempre jugaves am mi, més ara sempre vols estar sola, ben sola, i et poses tant seria i trista que quan me parles no m sembles la germana d'abans... No sé... Me parles com si t pensessis esser la mare...

HELENA

Oh Elsa! No m facis pensar en la nostra mare. Si ella fos al món, pot-ser jo no estaria tant trista... Pobre mare! Gairebé no la recordo; més sé que era tota amor. Molt dolça! Molt dolça! Perdre la vida estimant tant lo que s deixa, que trist ha d'esser! No es veritat, Elsa?

ELSA

Sí...

HELENA
(reflexionant tristament)

Però més trist serà encara perdre lo que s'estima i no morir.

ELSA

No puc pensar en la mort.

HELENA

Te fa por?

ELSA

Oh! Molta, molta por!

HELENA

A mi altres coses me fan més por.

ELSA

Què pot fer més por que la mort?

HELENA

Hi ha gent que viu desitjant la mort, i llavores mai arriba...

ELSA

Jo mai desitjaria morir.

HELENA

Una mai sap bé lo que faria.

ELSA

Per què desitjar la mort?

HELENA

Si no comprens la vida més que estant unida al ser que estimes i del qual te veus separada...

ELSA

També així tindria por de la mort.

HELENA

Una mai sap... Mira, Elsa; fa ben pocs dies que tot pera mi era diferent... me sentia completament una altra...

ELSA

I per què has cambiat tant? Per què? Que pot-ser ja no m'estimes?

HELENA

(abraçant sa germana i plorant)

Oh Elsa! Sí, que t'estimo. Més com podria parlar-te del meu torment quan no goso ni confessar-mel al meu cor? *(Aixeca l cap, i am força diu:)* Sí: l'amor, l'amor, l'amor me treu la vida! No puc viure més sense veure-l... Així no puc viure!... Si m decidís a parlar al pare i obrir-li l meu

cor, això m faria bé a l'ànima: ell pot-ser me compendria... Mai li n'he parlat... més mai havia sentit l'amor... *(am passió)* i sols he sentit parlar els seus ulls. Per què no varem gosar pronunciar una paraula de separació? Oh quin moment tant llarc i tant trist! No ns podiem separar. L'adéu era eternal... *(Plora)*. Oh Elsa! Deixa-m sola, sola amb ell!...

. . . .

ELSA

(acariciant-la tendrament)

No ploris, Helena! No ploris. El pare t sabria aconsolar: jo no sé què dir-t'hi. Perquè penses en l'amor, si t poses trista? Saps si ell pensa en tu?

HELENA

Mon cor me diu que sí, però l seu no m'ho ha dit.

ELSA

Escolta ton cor: el seu no t pot parlar.

HELENA

De tant lluny, no; més si l tornés a veure... oh!... llavores...

ELSA

Llavores pot-ser te posaries més trista encara.

HELENA

Oh no! Si l torno a veure, nostres ànimes restaran ja pera sempre unides.

ELSA

(pensant tristament)

No l tornis a veure...

HELENA

Per què?

ELSA

Perquè així no t voldries separar d'ell i ens deixaries al pare i a mi tots sols i tristos.

HELENA

(abraçant-la)

Tampoc voldria viure sense tu, ma pobre Elsa! Que tendres són sempre tes paraules!... Avui he omplert ta jove ànima d'idees

noves: parles com si fossis ja una dòna...

(Se senten remor de passos. Helena aixeca l cap, mig esverada. Amdues miren.)

ELSA

Es el pare.

HELENA

(dubtant)

L'has vist?

ELSA

(senyalant els arbres de l'esquerra)

Sí: per allà ve.

HELENA

(tranquil·lisant-se)

Es el pare. Que a poc a poc camina! Semblava com si no gosés venir.

ELSA

No gosés venir! Per què? L'edat no l deixa caminar com nosaltres... Fa pena...

HELENA

Sí, fa pena... Els seus peus s'arroceguen entre les fulles mortes.

ELSA

Vaig a ajudar-lo.

(Torna amb el pare, que s'asseu en el banc de pedra ont es Helena.)

HELENA

Torna als teus jòcs, Elsa, i deixa-m sola amb el pare.

(Elsa la mira un moment com si volgués parlar, i sen va corrent. Silenci.)

EL PARE

Vols estar sola am mi? Per què? M'has de parlar de coses que no pot sentir l'Elsa?

HELENA

Sí... *(No gosant.)* No... No tinc de parlar-te... Sols volia que m'aconsolessis.

(Li agafa la mà tristament.)

EL PARE

De què, filla meva?

HELENA

De la tristor que m'ofega l cor.

EL PARE

Oh Helena estimada! Aquesta tristor fa dies que tenia l seu ressò en mi, car sense

coneixe-n la causa n veya ls efectes en el teu cor, verge als sofriments. També jo t volia parlar... més... *(Acariciant-la tendrament.)* Filla del cor, s'ha de rompre aquest vel trasparent que entre tots dos s'aixeca. Conec la teva ànima tant bé com tu; com en un llibre obert hi llegeixo... Filla estimada, sents l'amor i no goses pronunciar-ne l mot? Això per què? Pot-ser serà perquè ell representa l crit d'independencia de sentiments que fins llur revelació crèiem sense força pera emancipar-se. Als pares no ns resta l dret d'oposar-nos a l'amor; aquest pot esser pur i elevat, i adhuc amb ell l'ànima arriba a més i més alta perfecció... L'altre dia, quan tornavem dels jardins del savi i noble Cassius, era cap-al-tard... jo m trobava molt fadigat; tu també ho semblaves... Varem descançar mirant el mar... Pera distreure la vista de la melangia del mar, vaig aixecar els ulls, fixant-los en els teus... Més llur blau era encara més tristament fosc. En ells se reflec-

tia ton ànima, i la vaig veure cambiada com sols l'amor té poder pera transformar les nostres ànimes. Am tristor puc dir que es l'amor l'unic en aquest món que no necessita del temps pera créixer...

(Silenci.)

HELENA

Tu vas sentir l'amor com jo? L'amor que neix perquè l'imatge que s forma als ulls arriba fins a l'ànima i resta en ella gravada?

EL PARE

L'imatge de la teva mare mai se va borrar de la meva ànima.

HELENA

Oh! Com m'agrada sentir-te enraonar així de l'amor! Són blancs com la neu els

teus cabells, més el fred no ha arribat al teu cor.

EL PARE

Ni hi arribarà mai. Ni hi arribarà mai, filla meva. Quan l'arbre dels sentiments té la soca de la veritable fusta de l'amor, encara que les seves branques se dobleguin pel pès dels anys, sempre les veuras engalanar-se am l'esplendid fruit de la passió, que am dret orgulloses lluiran... *(Després d'una llarga pausa.)* Que sovint la natura humana se separa dels alts designis del Desti! Quan dos pobles, en mig de l'extensa superficie de la terra, se troben situats en posició veína, ¿per ventura no es obeint al desig d'unir-los, de relacionar-los amb els llaços de l'amor? Contempla l llibre de l'historia i apendras que poc sovint la pau ha unit els pobles per una linia de terra separats. Aquesta maligna sort va esser la meva; la guerra amb els nostres veins era lo unic en aquest món que podia separar-

me de la que havia deixat sa imatge impresa en mon cor. Els anys, lentament transcorreguts com si fossin segles, vingueren a unir nostres cossos quan ja no s podien enjoiar am les gales de la joventut. Que ta sort ben diferenta siga! Tant desitjo, oh filla estimada!

HELENA

Inutilment, oh pare!, ma felicitat desitges: la sort meva es crudel, i l'ultim raig d'esperança que il·luminava la meva ànima sento que fuig, deixant-la completament voltada d'ombra... Ben crudel es ma sort! Lo que m separa del ser al qual la meva ànima se sent tant unida no es la curta distancia que entre ls dos s'interposa, no!... Una distancia moral ens allunya... De son pare ha heredat les idees d'isolament i sacrifici dels goigs de la vida pel bé de l'Humanitat, a la qual fa progressar oferint-li ls secrets que la ciencia generosament li descobreix com justa recom-

pensa a sa rendida sumissió. La seva ànima pot haver comprès l'amor; més sa raó impedirà que s faci l'esclau d'aquesta exigent divinitat.

EL PARE

No segueixis, filla estimada: les paraules que acabes de pronunciar han inondat la meva ànima de dubtes... de dubtes que tinc por de resoldre... *(Silenci.)* Que l'home no tingui poder pera oblidar lo que per sa desgracia ha après! *(Tornant a dubtar.)* Més, ¿com pot l'amor tractar d'encadenar l'unic ser que sembla desconèixer per complert els llaços del sentiment i tant sols obeir els manaments de la raó tot dirigint sa barca en el per altres tant agitat mar de la vida? Abandoneu-me, dubtes que torbeu la pau de la meva ànima ensenyant-me un perill que sols es fill de la meva imaginació! Diga-m, Helena estimada, qui es el ser que ha captivat la teva ànima.

HELENA

No goso contestar-te...

EL PARE

(tornant-se a capficar)

No goses?

HELENA

No goso pronunciar el seu nom.

EL PARE

Per què?

HELENA

Me sembla que ell ho sentiria, pare.

EL PARE

No t comprenc, Helena... Tant units esteu, que la distancia no us separa?

HELENA

Oh pare! Molt separats estem, i, no obstant, me sembla que l tinc al meu costat, que l veig acostar-sem. Pare, no sents passos?

(Silenci. Escolten.)

EL PARE

Res sento, filla. Més aquest sentit, com altres, am l'edat se va apagant. Les fulles seques de la tardor, mogudes pel vent, se refreguen entre sí, produint una remor que recorda un plany... I a tu pot-ser te faci pensar en petjades.

HELENA

(tristament)

Sí: són filles del meu desig.

EL PARE

Ben trist es esperar l'incerta arribada d'un ser estimat.

HELENA

La raó m diu que no tinc el dret d'esperar; més... sovint el cor no l'obeeix...

EL PARE

Aquesta lluita entre la raó i el cor es la font de totes les tempestats de l'ànima. Viu solament en dolça pau aquell qui troba la seva harmonia.

HELENA

Ningú pot sentir am tanta força aquesta lluita com ell... Vencerà l'amor? Que es trist l'estimar en silenci!... L'amor i l'odi no solament omplen la copa dels sentiments, sinó que, creixent indefinidament i no tenint una forces suficients pera comprimir-los, hem de veure-ls vessar-se... Per això aquest imposat silenci del meu amor es tant penós. Avui més que mai sento que l cor forceja pera mostrar la superficie de la profonditat del seu dolç amor. Això per què?... Les primeres precioses gotes d'aquest liquid sublim acaben de vessar-se, de rompre l vas tancat que l conté. Una vegada obert, el liquid preciós no deixarà de vessar-se i el calzer de mèl a tancar-se no tornarà. Però, quina força misteriosa m diu que ja ha de cessar la trista opressió del cor; que un altre cor les rebrà abans que s'hagin evapo-

rat; que l Déu de l'amor, com el sol potent, les deixarà caure en forma de benefica pluja en el cor que assedegat les desitja?

(Moment de silenci.)

EL PARE

(pensant tristament)

Serà aquest el seu destí?

HELENA

Què significa, pare, aquesta paraula, que sempre he sentit a tos llavis pronunciar am tristor?

EL PARE

Es molt dificil dir-te lo que es el destí, filla meva. Ademés, no tots ho comprenen igualment.

HELENA

Jo t tinc a tu com el meu unic mestre. Diga-m lo que penses del destí... (*Tristament dubtant. A mitja veu.*) Podria l destí haver separat de la vida i de l'amor al ser am qui m'ha unit?

EL PARE

De tota la vida de l'Humanitat, sols existeix pera ls homes el passat, perquè l present, quan el venim a conèixer, ve a esser també passat. Aquesta part de l'historia es l'unica que pot esser estudiada pels homes. També l pervindre està escrit en un llibre, llibre que es misteriós pera l'home; el llibre del destí. L'Humanitat no dóna mai un pas que la separi del progrés; però pot caminar per la via que hi condueix, lentament o rapidament. Hi ha homes destinats a fer-li

donar grans passos pel viarany de la veritat i de la llum. Són homes que han de fer de déus; llur força es filla de llur sacrifici.

HELENA

Més... pare, de qui parles? Parles d'ell?

EL PARE

(no volent compendre, diu amb emoció)

Encara no sé qui es, i em demanes si parlo d'ell?

(Se sent un gran soroll.)

HELENA

Ai, pare, quin soroll! Sents? Què pot esser?

EL PARE

(amb extranyesa)

Sembla com si obrissin la reixa; però això no es possible.

HELENA

Sí, sí, pare: algú ha obert la reixa d'entrada. De segur que es ell...

EL PARE

Per què ell?

HELENA
(am gran emoció)

Perquè ls nostres amics tots vénen silenciosament per aquest camí recullit *(senyalant a mà esquerra)* que nosaltres els havem ensenyat. Qui pot gosar obrir aquella reixa tant pesanta i que té amagada sa clau?

EL PARE

Ningú té dret a entrar, en un jardí tancat.

HELENA

(amb entusiasme)

Ell sí, pare.

EL PARE

(am dignitat)

Per què pot ell entrar en ma casa?

HELENA

Perquè ve en busca de ma felicitat.

EL PARE

(am tristor)

La teva felicitat? Si ja l'has perduda!

HELENA

(amb immensa joia)

Oh, no, pare! Si en aquest moment es tant gran que no m cap a dintre l cor.

EL PARE

(pensatiu)

Ell no serà... Més, qui pot esser?

HELENA

Oh pare! Aquesta vegada mon cor no s'enganya al creure que son senyor el ve a deslliurar de la tristesa on fins ara l feia viure.

EL PARE

(am tristor i dignitat)

Si ell es ja l senyor de ton cor, encara no

ho es de ma casa i no té dret a entrar-hi.

(Com avançant.)

HELENA

Què vols fer, oh pare!

EL PARE

Deturar-lo, que m'ha robat ton cor.

HELENA

No podras deturar-lo!

(Miren per entre ls arbres. El pare es davant d'Helena. Després d'uns segons, apareix la figura de Cassius, que s'il·lumina al contemplar el ser que ha guiat sos passos. El pare fa un moviment com si desitgés interposar-se; més, després de contemplar-los am fonda tristor, baixa l cap en actitut de descoratjament.)

ACTE SEGON

ACTE SEGON

El mateix bosc; solament ple de flors boscanes que indiquin la primavera. En el banc de pedra està assegut Cassius, absort en una fonda preocupació. Després d'un moment de silenci, descobrint els seus més intims pensaments, diu:

CASSIUS

En què penso?... Què sento?... No ho sé... Hi ha moments de la vida en que l sentiment, essent tant fondo, tant imperiós, l'home no coneix la font, la causa de sa avassalladora tristesa. Això per què? Pot-ser sigui perquè l'intel·ligencia, unica facultat

que podria aclarir son dubte, enfonsada també en l'aclaparador sentiment, exerceix una funció que no li correspon... Quant temps fa que la meva ànima segueix pel florit camí de l'amor i que rendida s troba! En sa carrera, té de sofrir les constants lluites entre la llibertat i l'esclavitut, entre les ales de l'amor i les cadenes de la conciencia, del crit del dever... Abans mon cap estava enfonsat en una activitat fructuosa. I el meu cor? El meu cor, els seus regulars i suaus batecs sols haurien pogut servir pera medir el temps que am suau i dolça pressa fugia. I avui? Avui el meu cor es l'unic motor dels meus actes: en ma desenfrenada carrera, no pot la conciencia concedir lo que l'amor li exigeix. Inutilment tracta d'imposar el seu crit; sa veu resta apagada per la ressonancia dels besos que l'amor esplendid m'ofereix. Pot l'amor donar la felicitat absoluta? No ho sé: tant sols sé que l meu amor es trist com el crepuscle de la tarde; que absorbeix sense

acompanyar... Sols sé que espero ma dolça aimada am llagrimes als ulls, i que no sé si hi són perquè no acaba d'arribar o perquè sento ls seus passos i veig sa lluminosa figura plena de vida i bellesa que ve cap a mi, que ve a unir-se al meu ser pera separar-lo més i més del compliment del seu dever. Era feliç abans? Pot-ser no; però, i ara sóc feliç? Oh, no! Abans la felicitat, com el sol benefic, m'il·luminava suaument, no m'escalfavà, però tampoc sentia l fred de l'hivern; sa llum era esmortuida, però no deixava d'esser llum: avui segueix a l'esclat del llamp la fosca fredor de la nit. Lo mateix que recorrent el món en que vivim, per la seva forma, tota pujada ha de tenir sa baixada, deixant-nos sempre al mateix nivell: en el camí de la vida, quan l'home ambiciós vol tastar la felicitat que li està concedida com recompensa per una altra vida, quan abans de guanyar-ho vol fruir del seu premi, am trist penediment ha de sofrir el seu castic... En

veritat pot dir-se que es la conciencia la que regula la felicitat dels homes; perquè si l'amor m'absorbeix, separant-me del compliment del meu destí, no havia de fer-me insensible als febles però constants crits de la conciencia. Sols així obtindria la felicitat que d'altra manera inutilment persegueixo... La llei més essencial de la Natura es el treball regularisat. En la vida, desde la nostra entrada en aquest món, subjecte a lleis fixes i ineludibles fins el més impalpable batement del cor, tot es treball, cambi de forces. Oh Senyor! Si pogués abandonar el ser estimat amb el qui m'he separat de l'apacible camí fitat per arbres fruiters pera entrar en l'enlluernador camí de l'amor, ple de delitoses flors sostingudes per amagades tiges cobertes d'espines!...

(Queda amb el cap entre les mans. Se sent la veu d'Elsa, que juga am la cabra, lligada per les banyes.)

ELSA

Corre, corre! Vés per on vulguis: jo sempre t seguiré... T'estimo massa.

(Desprès d'haver atravessat l'escena corrent am la cabra, retorna al sentir la veu de Cassius, que l'ha cridada.)

CASSIUS

Parlaves a la teva cabra, Elsa? No sé: he pres la teva veu per la d'Helena i no ho comprenia. *(Elsa s'asseu sobre ls seus genolls. Silenci.)* Sempre feliç, sempre jugant, i sempre am la teva cabra! Que dolça ha d'esser la teva vida! Que dolça! Més, ai!, serà curta aquesta felicitat. Aviat seras una altra, Elsa. El teu cos reduit i senzill ha de cambiar, per ta desgracia, fins a poder inspirar els sentiments que ell mateix encobrirà am voluptuós engany... Avui el vent s'encarrega de penti-

nar tos cabells, ajudant-los, en tes carreres i jòcs d'infant, a pendre les formes més ingenuament belles; demà tes mans els donaran la forma que l desig de plaure t'inspiri... Tot el teu ser cambiarà a poc a poc quan te vegi-s per primera vegada en el mirall de l'ànima: llavores, al compendre lo que ets, compendras la vida i compendras l'amor; més, ai!, per un moment no més, que aviat veuras que no ho comprenies, que no es lo que tu creies. Pobre Elsa! Sempre jugant i sempre am ta cabra!... Què faries si perdessis la teva cabra, Elsa?

ELSA

Si perdés la meva cabra? Pot-ser moriria.

CASSIUS

Oh Elsa! No parlis aixís: després de plorar-la, tornaries a jugar sola.

ELSA

Oh, no! Mai! Mai!

CASSIUS

Pobre Elsa! El teu cor encara no està format, i ja parles am passió... Ets com ta germana: has nascut pera estimar... i esser estimada... I Helena? Ont es? No m'esperava aquesta tarde?

ELSA

No... Ha estat a casa plorant.

CASSIUS

Plorant? Per què? *(Am passió.)* Per què? *(Elsa l mira amb extranyesa i tristor. Ell,*

serenant-se, li diu:) Sí, digues: què tenia ta germana? Per què plorava?

ELSA

No ho sé: deia que no tornaria a veure-t.

CASSIUS

Que no m tornaria a veure! Per què?

ELSA

Diu que ho ha vist, que ho ha somniat.

CASSIUS

Somniat! Elsa, t'ho prego: diga-m tot lo que sapigues d'Helena.

ELSA

(parlant molt a poc a poc)

Avui, a l'albada, he anat, com tots els dies, a despertar-la, i l'he trobada mig asseguda en el seu llit. No m'ha sentit fins que l'he cridada. Llavores s'ha girat com espantada i m'ha mirat, amb una mirada tant fixa, tant trista, que m'he posat a plorar... Extesa en son llit, am mos braços entre ls seus cabells, hem plorat molt temps plegades... Deia que no tornaria a veure-t, pobre Helena! *(Comença a plorar.)*

CASSIUS

(molt entristit)

Pobre Helena!... No ploris, Elsa. Ta germana tornarà de nou a ser feliç quan sapiga que sóc aquí. Vés a casa i diga-li que l seu Cassius es, com sempre, tot seu.

ELSA

(adonant-se de que no hi es la cabra)

Ont es la meva cabra? Quan no es aquí, senyal que ha vist a Helena. Helena! Helena!

CASSIUS

Sí! Vés, diga-li que l'espero amb els braços oberts, amb els braços extesos, que no clouré fins que puguin extrènyer son cos adorat.

(Al dir aquestes paraules, extén sos braços. Elsa desapareix buscant a Helena. Se sent un crit apassionat i compareix Helena.)

HELENA

Cassius!

CASSIUS

Vida meva! Ma dolça Helena!

HELENA

Mon senyor! Mon estimat!
(Amb el cap apoiat sobre l cor de Cassius, plora d'alegria. Pausa.)

CASSIUS

Parla, Helena! La meva ànima se sent inondada en tes copioses llagrimes! Parla! Aquest silenci m'ofega!

HELENA

Senyor, mos ulls han plorat tant desde que no t veuen, que a l'esguardar l'imatge que idolatren han recordat sa antiga tristor

i començat a plorar. Perdona mon silenci: ells parlen per mi: són llagrimes d'alegria.

CASSIUS

Llagrimes d'alegria? Tornes a esser feliç? Feliç?

HELENA

Oh, sí! Sí, feliç! Ma cara no pot expressar l'alegria que acaba d'invadir la meva ànima: conserva encara la marca del sofriment, el record de la ferida...

CASSIUS

Dòna-m els teus llavis: en ells beuré l'amor que ton bell cos m'ofereix.

HELENA

Són sempre teus!

(Se donen un abraç llarc i apassionat.)

CASSIUS

Es veritat que ls meus braços, rodejant ta tendra cintura, ens uneixen am llaç estret i indissoluble; però l'abraç de les nostres ànimes, essent immaterials, ha d'esser de més fusió encara que l dels nostres cossos. Ha d'esser encara més absolut.

HELENA

Sí: elles s'abracen en l'estret espai que deixen els nostres llavis. Oh Cassius! Quan te veig al meu costat me sembla impossible que m puguis abandonar... Perquè, com se pot separar lo que està tant unit? Estant sola, que diferent ho veig tot! Am quina desesperada tristor recordo algunes frases que quan les nostres ànimes se veien ses primeres vegades te vaig sentir? Tu pensaves que jo no comprenia lo que deies... Ara

aquesta lluita es muda, té lloc en tu mateix... I, per lo tant, ha d'esser més destructiva. La solució d'aquest combat qui la pot preveure? Més aquesta nit, ho vaig veure, ho vaig veure clar... *(Aterroritzada.)* Oh Cassius! Si no vols que la meva ànima s torni a desfer, parla-m del teu amor! *(El torna a abraçar.)* Parla-m del teu amor!

CASSIUS
(tenint-la abraçada)

Pobre Helena! Sento l teu cor batre am la desigualtat dels oposats sentiments que l'impulsen, el devorador dubte i el vivificant amor. El meu també bat amb el mateix desigual ritme. Res te puc dir del meu amor, res del meu cor que no sapigues si coneixes el teu... Com ha pogut un somni influir tant fondament en la teva ànima, no ho comprenc. Perdona que t faci pensar en ell; però l desig de coneixe-l pot més que jo.

HELENA

Oh Cassius! No m facis recordar la causa de ma tristor! No obris la ferida que començava a tancar-se amb el calor de tes consoladores paraules!

CASSIUS

Abans no s tanqui, deixa que qui ha compartit am tu ls seus goigs i penes pugui conèixer am fonda tristor la ferida que t'ha fet. No: la ferida que tu t'has fet amb una arma que, confiat, jo t vaig deixar... Aquesta arma era l dubte, que estava coberta amb una veina, el meu dever, i al llençar lo que la feia inofensiva t'ha ferit agudament... Amor!... Dever!... Dever!... Al desobeir tos preceptes veiem d'una manera precisa ls fatals efectes de la nostra infracció... Més, quan tos dictamens se dirigeixen a lo imma-

terial, lo abstracte, i els infringim, sos efectes no seran menys fatals, no; però, per la nostra desgracia, no comprenem tota sa gravetat... Les idees abstractes del destí, de la regularisada activitat de la vida... i tantes altres que deurien constituir el fonament de la nostra vida conscientment moral, ¡que sumament vagues i indefinides les entreveu l'home! Trista condició la de l'home, que no aprecía per complert més que lo que pot apendre am sos sentits corporals!

HELENA

De quin dever parles? No comprenc de quin dever parles. El teu dever es entre les meves mans: no l coneixes?

CASSIUS

Sí: aquest dever de que parles, mon dever envers tu, sí que l conec; més no

parlo d'aquest: parlo... Oh! Tu no m compendries, no, no.

HELENA

No, no ho compendria i no t perdonaria mai... Mai... *(Silenci.)*

CASSIUS

(agafant el cap d'Helena entre ses mans i mirant-la fixament)

Mira ls meus ulls... Dubtes del meu amor? Mira ls meus ulls. No ls veus fixos en els teus, com sos presoners? Aquesta cadena de llum que ls uneix es filla de l'amor i ha d'aclarir ton dubte. Mira ls meus ulls. Dubtes de que t'estimo am tota la meva ànima?

HELENA

No.

. . . .

CASSIUS

Dient-me l cor que no m separi de tu si algun dia ho arribés a fer, ¿no comprens que seria obeint a una veu que, encara que no fos tant dolça com la teva, vindria de molt endins, molt endins i seria molt imperiosa? Sembla com si aquestes dugues veus lluitessin entre sí. La teva l'ofega sempre. Sols sento clarament l'altra quan tu no parles, estant lluny de tu... Me perdonaries, Helena, ma dolça Helena? *(Helena no contesta.)* Me perdonaries, mon amor?

HELENA

Com podria perdonar al que m pendria la vida?

CASSIUS

Al que te la va fer conèixer.

HELENA

Per què volia conèixer l'amor? Per què la vida, si la vida fuig quan l'amor ens falta?

CASSIUS

Per què? Perquè era coneixe-t a tu mateixa... Tu ets el simbol de l'amor. El teu destí es sempre aimar.

HELENA

Llavores, què faré sense tu? Com aimar, sense tu!

CASSIUS

Aimar, sí, sempre aimar!

HELENA

Aimar sense tu?

CASSIUS

Sí, aimar, sempre aimar!... Queda l'apacible amor fruit de l'amor apassionat, al que sobrava vida: per això n'hi va donar: es el seu fill.

HELENA

El seu fill? Ah! Ho comprenc, ho comprenc tot! Veig el meu somni, de nou!

CASSIUS

El teu somni! Ho deia l teu somni?

HELENA

Si, ho veig i comprenc tot... *(Queda encisada, com si tingués una aparició.)* Estavem plegats en un jardí... Jo caminava a poc a poc i tu anaves d'ací i d'allà buscant-me flors, quan vas veure que les meves mans no podien sostindre-n més, que queien les que encara volies portar-me. Vas mirar-me molt tristament i molt d'aprop, com si m volguessis parlar, com si m volguessis besar... Jo també t volia parlar, però no podia... Provava, però no tenia forces, no podia... Semblava que ls teus ulls ploressin; en ells veia sa trista angunia; sa llum s'apagava a poc a poc... La nit no venia, però una ombra cada vegada més fosca cobria ton cos. Ja no veia més que ls teus ulls humids i ta boca entreoberta... Te volia cridar i no tenia forces, estant al meu costat fugies... Vas desaparèixer! Al donar un crit am l'àni-

ma desfeta, van caure les flors, i entre elles un nen com un angel me somreia... A l'aixecar els ulls vaig veure que la teva ombra tornava a pendre cos: am l'ànima en mos ulls esperava ta lenta aparició, quan vaig veure una taca blanca, molt blanca, que era la barba del meu pare: no eres tu! Li volia demanar ont eres, però no podia: inutilment m'esforçava en enraonar: ell me comprenia i em deia que no, amb el seu cap blanc... Lluitant amb ell perquè t volia buscar i ell no m deixava, va portar-me d'aquell lloc d'ombra i tristor a un altre, cobert de flors i inondat de llum on jugava un noi muntat en la cabra que conduïa Elsa. *(Comença a plorar.)* Vaig despertar. Comprenent-ho tot, he plorat fins que t'he tornat a veure. *(Am passió.)* No vui el fruit del nostre amor si ha d'esser perdent-te!... *(Torna a plorar.)* Així, mai, mai! Perdent-te, oh, perdent-te!...

CASSIUS

No m perdries per complert: tindries ma imatge, mon reflexe... Tu l'ensenyaries a donar sos primers passos; pera no caure s'apoiarà en tos braços de mare. El cel vulgui que quan dongui ls primers passos pel camí de la vida i vegi que son peu vacil·la, abans de caure s'apoii en els sentiments que tos braços de mare representen. El destí vulguí que lo que tu has après de l'amor, de la vida tastant-la a pler en la copa de la joventut, serveixi al teu fill pera no volguer atançar an ella ls verges llavis. La força suprema que tot ho governa vulgui que l llunyà (pera ma desgracia llunyà) exemple de son pare l faci cercar la felicitat... no la felicitat... la pau on son pare la va trobar. La felicitat tant sols se pot desitjar: la pau se pot trobar en mig del compliment del dever. Tindras amor i tindras pau: pau, perquè

cumpliras ton dever, i amor... sí, amor també; per cada bés que tu li donguis, ell ten donarà dos; per cada vegada que fixis en ell tos dolços ulls, ell te mirarà, expressant els graciosos plecs de sa entreoberta boca la mateixa alegria que sa petita ànima sentirà. Sempre que l sostinguis en tos braços pera tenir son cos tant aprop del teu com vostres ànimes seran, amb exquisida dolçor ses tendres mans acariciaran ta noble faç, pera provar-te l mateix desig d'intima unió. I quin desig més just que l d'unió amb el ser que li va donar la vida! Sí, amor. Tot això no es amor? Amor dolç, amor sense lluites, amor sense dubtes... Aquest es ton pervindre... Plores? Oh Helena! Lo mateix que l'horitzó que t rodeja no pot esser definit i lluminós mirat am tos hermosos ulls, que un vel d'esvaïdes llagrimes cobreix l'horitzó del teu pervindre mirat a través de ta pena present, no pot revestir els serens i fins lluïts colors am que després s'engalanarà.

HELENA

Com pots parlar-me amb aquesta freda serenitat? No veus la tristor que les teves paraules me donen?

CASSIUS

Sí, sí, ma dolça Elena! Am fonda tristor ho veig; però en mon semblant no es visible aquesta tristor, perquè queda compensada am la satisfacció que neix del compliment del dever. Aquesta satisfacció pot omplir ma nova vida: tornaré a ser l'home d'abans, l'intel·ligencia funcionant lliure de la sensibilitat. Viure desvaneixent a poc a poc el misteri que envolcalla la gran Natura, aprenent lo desconegut, prevenint lo futur, donant activitat a lo inert, descobrint la força que era oculta. Veient llum en mig de la fosca! I tots aquests tresors d'infinida

varietat de forces, nascuts al néixer la materia, i quina existencia l'home desconeixia, basta que ls ulls d'una potenta intel·ligencia els vegin en mig de l'obscuritat pera que ls faci sortir a la claror, i, una vegada il·luminats, ja són sensibles als ulls materials dels homes. Ja formen part del patrimoni de l'Humanitat, i ella se n'aprofitarà pera la seva vida i pera l seu desenrotllament. Són fonts de felicitat, mines inagotables d'inapreciable bellesa. Sols un raig de llum caigut sobre la ciencia va donar a l'Humanitat tot un món nou que limitava ls nostres mars i que desconeixiem per complert. I qui podrà apreciar l'immensa riquesa nascuda de la relació entre l'antic i nou continent? Aquest era un món real, món real i visible, però hi ha altres mons ideals, impalpables, enfonsats en el caos de la nit de les nostres intel·ligencies: no tenen extensió, però tenen llum i força infinida, semblants als mons dels espais celestials que sols veiem en mig de la

nit com centres de força i llum... Aquests mons els produeix la vida de l'intel·ligencia, fruit tant fecon que recompensa al ser que l va donar a llum, inondant a tota l'Humanitat de força i vida... Abans la ciencia, com arbre immens, extenia ses branques, cobrint pera mi, que vivia a la seva ombra (conreuant el jardí que rodeja son tronc), tot lo que no fos sa esplendida verdor, i ¡quants fruits generosament deixava caure que jo conreuava i que produïen tant esplendides flors! Aquest magnific arbre m rodejava i isolava de tot lo que constitueix la vida *(en to de correcció)*, la vida dels homes! I, a la veritat, mereix menys aquesta l nom de vida que aquella de que jo gaudia!... Més, ai!, un sentiment que en aquest món tot ho invadeix va pujar altiu fins a les serenes regions en que jo m trobava: l'orgull! La satisfacció nascuda de la contemplació dels triomfs obtinguts i l'esperança d'augmentar el reduit nombre dels feliços presoners de

la ciencia, mostrant-los els seus temptadors prodigis, van esser la causa de que per primera vegada obrís els meus parcs als homes. Nombroses masses constantment inondaven mos jardins, enterades de lo que ells encloïen... Sorpreses i extasiades recorrien mes nombroses galeries, espaiosos nius de la vida, sumptuosos palaus de la força... Tot lo que ls rodejava era pera ells un misteri en mig del qual buscaven inutilment la llum, i llur ignorancia m causava tanta extranyesa com llurs extasiats semblants expressaven. L'indiferencia que fins llavores havia sentit pels homes, nascuda en gran part de l'allunyament en que ls havia judicat, havent-me separat d'ells desde l'infantesa, se convertia a poc a poc en reflexiu despreci... En mig de l'immens nombre de gent que m rodejava, me trobava més solitari que mai; en mig de les masses me veia sol. I am la mirada vaga i el pensament absort en reflexions, i enfonsat en dubtes que no podia resoldre,

me passejava pels meus jardins, abans sempre deserts i avui inondats de curiosos admiradors. Devegades ma distreta mirada s'aturava davant d'una altra que, plena de vida, en ella s fixava; altres contemplava l'expressiva harmonia d'algun semblant que entre ls demés se distingia; i, per què negar-ho?, una atracció inconscient per aquells sers tant diferents de mi d'ànima i tant semblants de cos, invadia per moments tot el meu ser... Per ma desgracia, no era l'atracció de l'afinitat, no, la que inspira lo desconegut: abans seria. Era l crit de la natura, que ls deia semblants, no la reflexió... Enfonsat en aquests dubtes lluitava la meva ànima entre ls nous sentiments que, extranyada, veia néixer en ella mateixa i els que la raó li dictava. Jo o tots els altres deviem esser lo que l'home estava destinat a esser. Qui s'havia separat del veritable camí de la vida? Oh ma dolça Helena! Enfonsat en aquests dubtes, que no podia resoldre, volia buscar la solitut, i amb

ella la llibertat d'esperit que havia perdut, quan, fugint dels meus parcs, apoiada pera descançar en sa gran porta d'entrada, vaig veure-t, vaig veure-t, Helena, i ho vaig compendre tot! Ho vaig compendre! Era l'amor, l'unic que pódia omplir llurs vides, l'amor, l'amor... L'amor del ser omnipotent va crear el món, i desde son naixement l'amor en ell ha viscut, ell el sosté!... En els captivosos braços de l'amor vaig caure, en ells dolçament dormint-me, fins que ara desperto del meu llarc encís. Sí: gaudiu d'ell, vosaltres sers feliços que per l'amor heu nascut!... Més pera mi, la ciencia ha de tornar a esser ma esplendida i unica companya, ses generoses ofrenes seran el fruit del meu treball; el progrés de l'Humanitat, novament l'ideal de ma vida. Per ell me sacrificaré; obeiré solament als nobles i elevats impulsos de l'intel·ligencia, no als de la sensibilitat. Aquest sacrifici que faig pera ls meus semblants, bé tindrà sa recompensa...

Cumpliré l meu destí am resignada sumissió... Sí, el cumpliré... el cumpliré.

HELENA

Oh Cassius adorat! Que t'esforcis en desfer els teus propris sentiments, lo que hi ha en tu de més enlairat!

CASSIUS

De més enlairat, sí, ma dolça Helena *(am tristor)*, perquè tots els meus sentiments se dirigeixen a tu, i pera aconseguir-te han de pujar fins al més alt cim de la bellesa i la bondat; més...

HELENA
(amb inquietut i passió)

Què vols dir?... Que no goses?

CASSIUS
(fent un gran esforç)

Sí: l'home, al rebre l'halè de vida, reb també la força pera sa creixença i desenrotllament; la Natura li ofereix esplendida l'aire que vivifica sa sang, els aliments que, modificats, assimila l seu cos. Es la més bella planta del gran jardí de la Natura, i, com elles, ha de produir flors, ha de donar fruits. La llei més essencial que regeix el món en que vivim es el treball regularisat, incessant cambi de forces. Puix l'home reb forces de la Natura, ha d'obeir a la llei que tot ho governa. El ser que no produeix es com una llantia que gasta oli i no dóna llum, es com un arbre que utilisa ses arrels pera sí mateix sense recordar-se d'engalanar ses potentes i desertes branques... No pot gaudir l'home la felicitat absoluta, perquè aquesta no pertany al món en que vivim... L'home sols

pot concebir-la, i pera sa desgracia desitjar-la... Es un fruit exotic... No aixís la benefica i dolça pau, son esblaimat reflexe que alguns sers afortunats han trobat en aquest món ple de fruits i flors fascinadores. Dels infinits que produïa l'esplendid jardí del paradís terrenal sols n'hi havia un que contingués el sublim balsem de la felicitat... Era la poma prohibida, que simbolisava l poder creador i el coneixement de la veritat. Aquells pera ls quals tant bell jardí fou creat, al tastar-la van rebre l castic del treball; el treball com penitencia que cada un de llurs descendents devia sofrir am resignada sumissió, obtenint sols aixís la remissió de la culpa que van heredar, i, per lo tant, la pau... La pau; aquesta pau filla del treball am fruit; pau més dolça que la mèl, la que també es filla del treball de les abelles... Per això l'home sols treballant consegueix la pau, el descanç i la quietut del seu esperit en mig de l'activitat del seu cos i de les seves facultats... Què hi ha més dolç

que la pau?... I jo he perdut aquesta pau de la que abans fruïa. L'he perduda, sí... Més aviat tornaré a esser l'home d'abans!... Oh llum intel·lectual! Oh força que sento inondar tot mon ser, venint pera ajudar-me en el compliment del meu dever! Mil mercès us siguin donades per la vostra valorable ajuda. Sí... Sento en mi forces suficients pera separar-me de lo que està tant unit al meu ser!... Comença, oh lluita, dintre l meu cor! Comença aviat! T'espero am l'ànima plena de doloroses esperances. Oh lluita, extranya a la dels homens, a la dels pobles tant diferenta! En elles la lluita es contra son enemic, i, pera vence-l, bé s'han de trobar sos exercits, provant aquests llur valor per la força destructora am que l'un contra l'altre avancen. En la lluita que dintre mon ser sento començar, l'atac es contra sí mateix, contra mos propris sentiments, consistint el valor en fugir del ser que, en lloc d'odiar, s'adora com a son unic bé! La

lluita ja ha començat: d'aquell regne d'allà dalt m'han vingut les forces vigoroses pera ajudar-me en ella. Que l vostre auxili no sigui inutil, tant desitjo, oh misterioses forces! *(Llarg silenci. Fent un gran esforç.)* La nit ha extès sos primers vels d'ombra. La lluna no m'acompanyarà fins al meu desert palau... Sol i rodejat de fosca i tristesa faré mon camí de tornada... Ens tenim de separar, ma dolça Helena!... Però abans voldria veure l teu pare i obrir el meu cor al que amb el seu amor te va donar la vida. Vui una vegada més sentir la seva serena veu i, una a una, de ses paraules aprofitar el valorable pès... El seu parer es el de la raó... Sí. Més, ai!, que l sentiment de pare no enfosqueixi la seva raó clara com la llum mateixa... No, no hi vagis!...

. . .

HELENA

(Am decisió.) Hi aniré, hi aniré. *(Pa-*

rant-se un moment.) Si no vols veure al pare es perquè tens por de que contra l teu desig s'oposin no solament les llagrimes d'una dòna, sinó també savies paraules per la raó dictades. Vaig a buscar-lo.

CASSIUS

(tracta d'enraonar, però no pot; am molta emoció la contempla fins que desapareix)

Oh Senyor! De nou me veig sol... Potser sigui aquesta la darrera vegada de ma vida que gosaré de la dolça esperança de tornar-la a veure. *(Silenci. Helena arriba amb el seu pare. Caminen a poc a poc. Desprès d'uns segons:)* Oh vellesa dolça i apacible, am respecte jo t saludo! I perdó mil voltes te demano si, al separar-me de tu, el trist buid del desamparo per un moment en ton cor hi deixo. No a l'ingratitut ma inflexible decisió obeeix, no, oh vell! Sencer el cor mercès te dóna per haver en l'ànima bella de ta filla

rebut amorós acullimient i an ella deure la curta felicitat que he tastat durant mon trist viatge per aquest món. Que si totes les virtuts i altes qualitats en la seva ànima, com en limpid mirall son reflexe han deixat, tu l'autor ets d'aquest misteriós espill, que sols a les manifestacions de la bellesa sap donar imatge fent-les uniques filles de la llum. No tinc pas necessitat de dir-te que al separarme del meu amor me n'enduc a dintre l cor més tristesa encara de la que deixo endarrera, i que si, no obstant això, trobo forces pera fer-ho, es perquè en mi l'eloqüent raó pot més que ls sentiments... Adéu! Salut, oh venerable vell! *(El besa am respectuosa tristesa, i, girant-se cap a Helena, li diu:)* A Elsa, niu d'alegria i joventut, digueu-li, quan per mi pregunti, que la meva absencia serà passatgera, pera que esperi ma tornada plena d'esperança. L'afecte d'infant que am mi l'uneix seria tristament ferit. I per què destruir la serena felicitat dels seus dies amb

el primer nuvol que en lloc d'ombra benèfica deixaria tristor? L'alegria es la que conserva la bellesa i joventut de l'ànima, ben aviat perdudes quan cauen en mans de la cruenta tristor. Més, a tu què t diré, ma dolça Helena! Oh Helena, unic ser que l meu cor ha estimat, unic ser que la meva ànima ha comprès! Oh ser de dolça bellesa, sublim model de dòna, ta sola visió bastà pera encadenar la meva ànima i arrastrar-la del món en que vivia a un altre de ben diferent, ensenyant-li nous panorames, nous horitzons. Com la flor que s gira al sol pera que més directament li dongui vida, aixís la meva ànima s girava vers el sol de l'amor, que nova vida en ella feia nàixer. No tardà aquest poderós sol en fer arribar sos daurats raigs fins a les més amagades regions de la meva ànima, là que, creient-se filla de l'amor, sols an ell volia obeir com a son mestre i pare. Més, ben clar veig avui que no es l'amor l'unica Divinitat a la qual s'ha

d'obeir, per lo qual de genolls te demano ta paraula de perdó, que, confiat, mon ànima de tos llavis aguarda. No la refusis, oh ser adorable!, i prova aixís que ls teus llavis son com fulles de tancada flor que sols s'obren pera mostrar el calzer de mèl. Prova que l teu cos de sublim bellesa sols es la materialisació de la teva ànima. No matis el teu amor, encara ple de vida: deixa-l esser infinit. Quan els nostres cossos desapareixin, ell encara volarà en mig de l'eternitat! Arriba, oh dolça paraula, abans de que parteixi! Me perdones, Helena?

HELENA

Perdonar-te, sentint la mort que de tu rebo?

CASSIUS

Sí, sí, aquesta dolça paraula t tornarà la

vida, perquè t donarà l'amor. Me perdones, Helena?

HELENA

Sí.

CASSIUS

Oh ser adorable! Me resta l teu amor i compleixo l meu destí. Ens separem, sí, més les nostres ànimes queden abraçades eternalment: deixa que ls nostres cossos s'abracin per sa darrera vegada. *(S'abracen.)* Helena! Helena!

HELENA

Oh amor meu!

(Cassius, fent un esforç sobrehumà, se va separant d'Helena, i, portant sa tremolosa mà als llavis, li envia un bés ver-

daderament ultim, que'l vent dirigeix vers l'infinit, com encens a la conscient idealisació del seu amor.)

CASSIUS

Oh el meu destí!

HELENA

Oh el meu amor oblidat!

CASSIUS

Oh el meu abandonat destí!

HELENA

Mon dolç amor!

CASSIUS

Mon dolorós destí!

HELENA

Oh amor meu!

CASSIUS

Oh el meu destí!
(Helena cau en el banc de pedra, apoiant el seu cap en un coixí de roses.)

ERRADES

En la pagina 27, ratlla 11, on diu: *Avui més que mai sento que l cor forceja pera mostrar la superficie de la profonditat...* ha de dir: *Avui més que mai sento que l cor forceja pera mostrar la profonditat...*

En la pagina 29, ratlla 9, on diu: *De tota la vida de l'humanitat, sols existeix pera ls homes...* ha de dir: *De tota la vida de l'humanitat, sols existeix pera l'estudi dels homes...*
